

Krystyna Kowalik

"Podróż" w strukturze tytułu : (w poszukiwaniu formuły syntaktycznej)

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria 7, 20-34

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krystyna Kowalik

Podróż w strukturze tytułu (w poszukiwaniu formuły syntaktycznej)

Słowa kluczowymi dla tego szkicu są tytuł i podróż. Oba sygnalizują problemy, które obrosły bogatą literaturą zarówno w świecie, jak i w Polsce, choć każdy z nich z innych powodów. Różne były motywy zainteresowania nimi ze strony badaczy, różnią się także intensywnością badań nad nimi i ich chronologią.

Fakt, że właśnie podróż ma wielką literaturę przedmiotu¹, nie dziwi. Podróżowanie, wędrowanie jest nieodłącznym elementem ludzkiego losu, co więcej, „jest – jak pisze S. Burkot – jedną z najstarszych i najsilniejszych pasji ludzkich”², „synonimem życia, jego zmienności”³, jest wydarzeniem, przeżyciem, które zrodziło potrzebę utrwalenia. Relacje z podróży tworzą niemałą bibliotekę. Podobnej dokumentacji doczekały się refleksje nad motywami, celami, doświadczeniami, jakie są efektem wyjścia z miejsca stałego zamieszkania. Badaczy nie zniechęca dorobek poprzedników w zakresie interpretacji tej formy ludzkiej aktywności, bo „zmieniają się kulturowe konteksty, nowymi sensami nasycają się najdawniejsze toposy, kształtują się i upowszechniają różne wzorce zachowań, wśród których wiele wiąże się z po-

¹ Por. np. opracowania wraz z dalszą tam literaturą: J. Abramowska, *Peregrynacja*, [w:] *Przestrzeń i literatura. Studia*, pod red. M. Głowińskiego i A. Okopień-Sławińskiej, Wrocław 1978, s. 125–158; S. Burkot, *Polskie podróżopisarstwo romantyczne*, Warszawa 1988; H. Dziechcińska, *O staropolskich dziennikach podróży*, Warszawa 1991; *Podróż w literaturze rosyjskiej i w innych literaturach słowiańskich. Międzynarodowa Konferencja Literaturoznawcza Słowistów, Opole, 24–25 października 1990 r.*, red. T. Poźniak, A. Wieczorek, Opole 1993; *Podróżujący Polacy w XIX i XX wieku*, red. N. Kasparek, A. Staniszewski, Olsztyn 1996; M. Koch, *Podróże w czasie i w przestrzeni. Proza Isidory Sekulić*, Wrocław 2000; P. Kowalski, *Odyseje nasze byle jakie. Droga, przestrzeń i podróżowanie w kulturze współczesnej*, Wrocław 2002; D. Kozicka, *Wędrowcy światów prawdziwych. Dwudziestowieczne relacje z podróży*, Kraków 2003.

² S. Burkot, op. cit., s. 5.

³ Ibidem, s. 40.

drożą, przebywaniem drogi, pokonywaniem przestrzeni”⁴, a z drugiej strony – współczesne życie nie tylko mobilizuje do wyruszenia w świat, ale i wymusza gotowość do drogi, a warunki temu nie przeszkadzają. Nie ma potrzeby przypominania wielkich wędrówek mitologicznych czy historycznych, bo to fakty powszechnie znane. Może tylko warto zauważyć, że Polacy też mają w tym przemierzaniu i zdobywaniu świata swój udział, co owocuje nowymi świadectwami trwałości i równocześnie zmienności kultury oraz jej przejawów.

Krótszą historię i późniejszą jej dokumentację mają zainteresowania tytułem⁵. Poważne naukowe interpretacje jego funkcji i poetyki są efektem badań nad tekstem w ogóle, zwłaszcza w aspekcie lingwistycznym, a te można wiązać – wydaje się bez ryzyka popełnienia błędu – z drugą połową XX wieku. Mimo to dziś wiemy już bardzo dużo tak o tytułach tekstów pisanych, reprezentujących różnorodne odmiany i style, jak i dzieł utwalonych w innej formie, np. obrazów, filmów, utworów muzycznych, będących różnymi tekstami kultury⁶. Doczekały się one interpretacji semantycznych, strukturalnych, stylistycznych i funkcjonalnych.

Celem tego artykułu jest przyjrzenie się funkcjonowaniu słowa *podróż* w tekście. Skłaniają do tego pewne rozbieżności wynikające z obserwacji danych i komentarzy zawartych w opracowaniach leksykograficznych, jakimi opatrzone są hasła z woka-
bułą *podróż*, oraz jej wykorzystania w tekstach. Uwagi mają charakter językoznaw-

⁴ P. Kowalski, op. cit., s. 9.

⁵ Problemami tak struktury tytułu, jak jego funkcji w różnych gatunkach tekstów zajmowało się w ostatnim półwieczu spore grono badaczy, m.in. W. Pisarek, *Tytuł utworu swoistą nazwą własną*, „Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach. Prace Językoznawcze” 3, 1966, s. 67–81; idem, *Poznać prasę po nagłówkach*, Kraków 1967; idem, *Tajemnice nagłówków prasowych*, [w:] *Język polski. Poprawność – piękno – ochrona*, Bydgoszcz 1969, s. 59–69; D. Danek, *O tytule utworu literackiego*, „Pamiętnik Literacki” XLIII, 1972, s. 143–174; A. Stoff, *Funkcja tytułu w dziele literackim*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska” XI, 1975, s. 3–17; M. Martuszewska, *Tytuły powieściowe*, „Ruch Literacki” XVIII, 1977, z. 2, s. 137–146. Z późniejszych prac na uwagę zasługują: D. Danek, *Dzieło literackie jako książka. O tytułach i spisach rzeczy w powieści*, Warszawa 1980; S. Gajda, *Spoleczne determinacje nazw własnych tekstów (tytułów)*, „Socjolingwistyka” 6, 1987, s. 79–89; M. Piechota, *O tytułach dzieł literackich w pierwszej połowie XIX wieku*, Katowice 1992; K. Skowronek, *Między Bluszczem a Cosmopolitan. Tytuły polskich czasopism kobiecych XX wieku*, „Onomastica” XLV, 2000, s. 269–289; J. Chłędzińska, *Analiza tytułów czasopism polskich*, „Onomastica” XLVI, 2001, s. 231–267; W. Żarski, *Nagłówek prasowy jako przedmiot lingwistyki*, [w:] *O trudnym latwo*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wrocław 2002, s. 67–76; H. Markiewicz, *Tytuły dzieł literackich*, [w:] *Zabawy literackie dawne i nowe*, Kraków 2003, s. 16–38; U. Żydek-Bednarczuk, *Strategie językowe w tytułach dyskursów naukowych*, [w:] *Śląskie studia lingwistyczne*, red. K. Kleszczowa, J. Sobczykowa, Katowice 2003, s. 217–226; K. Kowalik, *Uwagi o tytule artykułu naukowego* [Słownictwo – Frazeologia – Stylistyka. Konferencja naukowa w 10. rocznicę śmierci profesor Marii Schabowskiej, Kraków, 20–21 października 2005] (w druku). Tam dalsza literatura.

⁶ Zob. np. J. Okoniowa, *Język werbalny w sztukach pięknych (O tytułach w polskiej sztuce w latach 1950–1994)*, [w:] *O kształcie języka. Studia i rozprawy*, red. B. Wyderka, Opole 1999, s. 161–172; B. Skowronek, K. Skowronek, *Ideonimy polskich filmów fabularnych (1947–2002)*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 601–628; J. Sobczykowa, *Tytuły utworów muzycznych nazywające pozamuzyczne cechy utworu*, [w:] *Język artystyczny*, t. 6, red. A. Wilkoń, Katowice 1989, s. 68–82.

czy i ograniczają się do określenia walencyjnych właściwości wymienionego leksemu, badanych na poziomie tytułów. Poza polem obserwacji pozostaje jego stylistyczna wartość i nominacyjna użyteczność w różnych typach tekstów. Tym samym artykuł ten nie zawiera interpretacji językowo-stylistycznej tytułów ze słowem *podróż*. Zresztą byłaby ona niepełna bez powiązania przedmiotowych tytułów tak z gatunkami tekstów, jak i z ich konkretnymi realizacjami. Z całą pewnością wyraz wart jest zainteresowania i dalszych badań, nie tylko z uwagi na kondensację treści, ale i jego frekwencję. Na liście rangowej według wskaźnika F (częstości absolutnej) zajmuje 1399 pozycję⁷. Analizę interakcji, w jakie wchodzi przywołane wyżej leksemy *podróż* i *tytuł*, utrudnia fakt, że co najmniej *tytuł* nie jest w polszczyźnie wyrazem jednoznacznym.

Tytuł, z łac. *titulus* ‘napis’ (ang. *title*, fr. *titre*, niem. *Titel*, ros. *заглавие, титул*) we współczesnej polszczyźnie jest wyrazem wieloznacznym. W słownikach ogólnych wymienia się zwykle cztery do pięciu jego znaczeń: 1. ‘nazwa nadana dziełu literackiemu, plastycznemu, muzycznemu, naukowemu, filmowemu, teatralnemu itp. lub części dzieła przez autora, wydawcę, dystrybutora itp.; także nazwa czasopisma, jakiegoś przedsięwzięcia (np. wystawy malarstwa), tekstu prasowego itp.; nagłówek’ [...], 2. ‘pozycja bibliograficzna, tom, książka’ [...], 3. ‘określenie, miano przysługujące osobie z racji wykształcenia, zajmowanego stanowiska, pełnionej funkcji, osiągniętych sukcesów, stopień naukowy, godność’ [...], 4. ‘odziedziczona lub pochodząca z nadania nazwa rodowa dożywotnia lub dziedziczna’ [...], 5. ‘uprawnienie do czegoś, powód, podstawa’⁸. Mówiąc o tytule, w niniejszym artykule analizuję jego użycie w pierwszym znaczeniu, tj. w funkcji nazwy tekstu, w tym wypadku drukowanego. W bogatej literaturze poświęconej tej problematyce tytułowi jako nazwie własnej tekstu przypisuje się różnorodne funkcje, m.in.: identyfikacyjną, odróżniającą, informacyjną, reprezentacyjną, artystyczną, impresywną. I choć nie wszystkie teksty są opatrzone tytułami, na ważną rolę tytułu wskazuje jego miejsce w strukturze tekstu, tj. jego pozycja inicjalna i wyodrębnienie typograficzne.

Podróż, zgodnie z definicją słownikową, to „przebywanie drogi do jakiegoś odległego miejsca, etapami po rozległych terenach; podróżowanie, wędrowka”⁹. W polszczyźnie wyraz ten ma późną dokumentację i nie od razu z dzisiejszym znaczeniem. Brak tego hasła w *Słowniku staropolskim*. Notuje go dopiero *Słownik polszczyzny XVI wieku*¹⁰: pod hasłem *PODROŻ* ze znaczeniem ‘powinność dostarczania podwód i przewożenia produktów dworskich, także podróżowania w poselstwie’, oraz *PODROŻE* ‘częste przebywanie w drodze’. W słowniku Lindego¹¹

⁷ I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, K. Szafran, J. Woronczak, *Słownik frekwencyjny polszczyzny współczesnej*, Kraków 1990.

⁸ *Słownik współczesnego języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1998, s.v.

⁹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, Warszawa 2003, s.v.

¹⁰ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. XXVI, red. F. Peplowski, Warszawa 1998; s.v. *PODROŻ* podane są przykłady użycia *podróż dokąd*, zwrot *jechać na podróż* i wyrażenie *podróż pieszko*.

¹¹ S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, Lwów 1807–1814.

jest dopiero dokumentacja z wieku XVIII. Dość liczne przykłady podają słowniki współczesnego języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego, później M. Szymczaka oraz H. Zgólkowej¹². Jednak stosunkowo najlepiej dokumentuje semantyczne i po części składniowe właściwości interesującego nas leksemu *Słownik dobrego stylu...* M. Bańki¹³, gdzie odnotowano połączenia z przymiotnikami i czasownikami (m.in. *całonocna, daleka, długa, męcząca, uciążliwa, krótka, wielka, wspaniała podróż; podróż lotnicza, morska, dyplomatyczna, handlowa, naukowa, poślubna, służbowa, turystyczna; odbyć, rozpocząć, kontynuować, zakończyć podróż; udać się, wybrać się, wyjechać, wyruszyć w podróż; być, towarzyszyć w podróży; lubić podróż; dziennik, koszty, cel, towarzysz, biuro podróży* itp.). Za słownikiem pod red. H. Zgólkowej można przywołać wyrażenie *szczęśliwej podróży*, użycie terminologiczne *podróż balastowa* oraz przysłowia: *Podróż nie tuczy, lecz rozumu uczy; Podróż kształcą* czy tytuł powieści *Podróż sentymentalna*. Przytoczona egzemplifikacja pomimo swej różnorodności nie w pełni oddaje akomodacyjne i konotacyjne właściwości tytułowego leksemu. Utwierdzają w tym przekonaniu teksty, choćby materiały zawarte w komputerowych korpusach tekstów (na użytek tego artykułu korzystałam z korpusów IJP PAN oraz PWN).

Naczelnym zadaniem jest tu prześledzenie tytułów tekstów zawierających leksem *podróż* właśnie pod kątem schematów składniowych przez niego konstytuowanych, zakresu ich wykorzystania i sposobów wypełnienia. Z różnych powodów są to analizy sondażowe, nie roszcujące pretensji do wyczerpania tak tematu, jak materiału, który obejmuje niewiele ponad 600 jednostek. W większości są to tytuły druków zwartych, powieści i opowiadań, zbiorów poezji, tekstów wspomnieniowych, publicystycznych, naukowych i popularnonaukowych, podręczników oraz poradników urzędowych. Wyjątkowo przywoływane są tytuły pojedynczych tekstów poetyckich, tekstów artykułów drukowanych w czasopismach czy rozdziałów w książkach. Teksty te reprezentują różne odmiany i style językowe, w tym artystyczny, naukowy, dydaktyczny i urzędowy, co – od razu to warto zaznaczyć – w istotny sposób wpływa na kształt tytułu.

Pod względem składniowym tytuły są w zdecydowanej większości wypowiedziami niezdanowymi, są zawiadomieniami, tzn. takimi konstrukcjami, do których w sposób sensowny nie można wstawić osobowej formy czasownika¹⁴. Zaliczane są do klasy chrematonimów¹⁵, czyli nazw własnych pewnych wytworów, a dokładniej – ideonimów. Tytuły mające postać zdania są w moim zbiorze wyjątkowe (*Podróż*

¹² *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1958–1969; *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1981; *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, pod red. H. Zgólkowej, t. 29, Poznań 2000.

¹³ M. Bańko, *Słownik dobrego stylu, czyli wyrazy, które się lubią*, Warszawa 2006.

¹⁴ W. Pisarek, *Tajemnice nagłówków prasowych...*, s. 64–66.

¹⁵ Zob. np. E. Breza, *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy)*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 343–361; Cz. Kosyl, *Chrematonimy*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 439–444.

kształcą, *Szybko mija podróż po Maroku, Zmarli tak lubią podróże, Podróż do Afryki, gdzie do niedawna królowała dżungla, Podróżą każda miłość jest*). Rzadkie są też tytuły inne niż wypowiedzenia oznajmujące, por. jednak *Podróż do granic sztuki: po co nam utopia w sztuce?*

Analizowane tytuły zwracają uwagę przede wszystkim zróżnicowaną długością mierzoną liczbą wyrazów w nich występujących, rozumianych tu w kategoriach ortograficznych jako dyskretne jednostki zawarte między dwiema spacjami. O wyboże tego kryterium zdecydował najwyższy stopień jego sformalizowania.

Ze względu na liczbę wyrazów składających się na tytuły przedstawiają one ponad dwadzieścia typów:

- Podróż; Podróże (1)
- Podróże marzeń; Podróże Guliwera (2)
- Podróże z Herodotem; Podróże Koziołka Matołka (3)
- Podróże z moim ojcem (4)
- Podróż Juliusza Słowackiego na Wschód (5)
- Podróż do Persji księcia Alexego Sołtykowa (6)
- Podróż do Wielkiego Atraktora: badania przestrzeni międzygalaktycznej (7)
- Podróże w fascynujący świat umysłu dwudziestego pierwszego wieku (8)
- Podróż po ziemi greckiej z Neapolu śladami Juliusza Słowackiego; Podróż w czołnie albo scenariusz do filmu o wojnie (9)
- Podróże w wyobraźni: jak pomagać dzieciom w uzyskaniu wewnętrznego spokoju (10)
- Podróże w Krainę X: wizje lokalne w najbardziej tajemniczych regionach świata (11)
- Podróże i poselstwa polskie do Turcji a mianowicie podróż E. Otwinowskiego 1557 (12)
- Podróże księży misjonarzy Huc i Gabet w Mongolii, w Tybecie i w Chinach; Podróż w cztery strony: mistyczna opowieść o podróży w starożytne tajemnice obu Ameryk (13)
- Podróże z części Rosji do Niemiec, Francji i Hiszpanii, w latach 1810-tym 1811-tym odbyte; Podróże z moją kotką i inne opowieści o kotach, psach, papugach, oposach i króliku; Podróże po historii: studia z dziejów kultury i polityki europejskiej ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu (14)
- Podróże artystyczne Jana Chrystiana Kamsetzera (1776–1777; 1780–1782) architekta w służbie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego (16)
- Podróż z Irkucka do Kiachty, na granicę chińskiej Mongolii, przez Bajkał, morze święte, odbyta w roku 1832 (17)
- Wyjątki z dziennika podróży po krajach amurskich w prowincji irkuckiej i guberni jakuckiej dla spełnienia posług duchownych katolickich (18)
- Podróże w krajach sławiańskich odbywane w Latach 1802-gim i 1803-cim przez X... S... (Księcia Sapiechę), członka kilku Akademii i Towarzystw Uczonych (19)
- Podróże służbowe: krajowe i zagraniczne, zasady ustalania kosztów, diety, przejazdu, noclegi, ryczałty samochodowe, dokumentacja i ewidencja wydatków, wyjazdy służbowe właściciela firmy (21)
- Podróż do Rzymu i Paryża odbyta w roku 1861 przez Feliksa Borunia, włościanina wsi Kaszowa pod Krakowem, spisana za opowiadaniem pielgrzyma przez Walerego Wielogłowskiego (24)

- Podróż bojarzyna Borysa Szeremietiewa przez Polskę i Austrię do Rzymu oraz na Maltę 1697–1698: z dziejów kontaktów kulturalnych Rusi Moskiewskiej z Polską i Zachodem (25)
- Porozumienie w sprawie specjalnych wymagań statecznościowych dla statków pasażerskich ro-ro odbywających regularne rozkładowe międzynarodowe podróże pomiędzy, do lub z wyznaczonych portów Europy północno-zachodniej i Morza Bałtyckiego (26)
- Podróż historyczna po Abisynii, Adel, Szoa, Nubii, u źródeł Nilu, z opisaniem jego wodospadów, oraz po krajach podrównikowych, do Mekki i Medyny, Syrii i Palestyny, Konstantynopolu i po Archipelagu (29)
- Dziennik podróży Józefa Kopcia przez całą wzdłuż Azję, lotem do portu Ochocka, Oceanem przez Wyspy Kurylskie do Niższej Kamczatki, a stamtąd na powrót do tegoż portu na psach i jeleniach (30)
- Podróże służbowe w kraju i poza jego granicami: diety i inne należności z tytułu podróży służbowych odbywanie podróży własnym samochodem świadczenia z tytułu podróży służbowych a koszty uzyskania przychodów i podatki dochodowe (32)

Poszczególne schematy potwierdzone są różną liczbą przykładów. Tytuły długie spotykane są w tekstach dziewiętnastowiecznych, a z późniejszych mogą je mieć podręczniki oraz wydawnictwa specjalistyczne (zwłaszcza urzędowe i naukowe). Długość tytułu może być uzależniona od stopnia szczegółowości tematyki – im bardziej szczegółowy temat, tym dłuższy tytuł, tu często realizujący się poprzez dwudzielną strukturę. Człon drugi, rodzaj podtytułu zawierającego doprecyzowanie treści części pierwszej, pojawia się po określonych znakach interpunkcyjnych (kropka: *Podróże w czasie i w przestrzeni*. Proza Isidory Sekulić, dwukropek: *Podróż do domu: Księga Wýjścia prosto wyjaśniona*, przecinek: *Gdzie Portugalczyk wygrze-wa stopy, czyli podróże w głąb Europy*, pauza: *Podróże po Krajach Unii Europejskiej – przewodnik*). Najczęściej *podróż* występuje w członie pierwszym (*Moje podróże – Jugosławia*), ale nie brak przykładów potwierdzających wystąpienie tego wyrazu w członie drugim (*Z notatnika sztokholmskiego. Podróż do noblowskiego sezamu, życie jako wędrówka. Motyw podróży w „Kronice małomiasteczkowego cmentarza” Isidory Sekulić*) oraz w obu równocześnie (*Podróż i przestrzeń. O relacjach z podróży Marii Dąbrowskiej*).

Podróż jako rzeczownik pełni w strukturze wypowiedzenia różnorodne funkcje, prymarnie występuje w pozycji podmiotu (*Podróże kształcą*), sekundarnie może pełnić funkcję wszystkich możliwych określeń (przydawki: *Dziennik podróży*, orzecznika: *Życie jest podróżą*, dopełnienia: *O podróżach w czasie*, okolicznika: *Jak przed podróżą*). Jako rzeczownik *podróż* także akomoduje określenia atrybutywne charakteryzujące (*Daleka podróż*) lub gatunkujące (*Podróże służbowe krajowe i zagraniczne*), a ponadto może otwierać miejsca składniowe (konotować) dla innych argumentów.

Przede wszystkim warto zauważyć, że interesujący nas leksem występuje w tytule zarówno w formach liczby pojedynczej, jak i mnogiej, co w rzeczywistości pozajęzykowej odpowiada podróży jako jednemu zdarzeniu bądź ich sekwencji. Przeważają te pierwsze (3 : 2). Stosunkowo rzadkie są też tytuły z formami inny-

mi niż mianownikowe (*Polecenie przed podróżą, O podróżach w czasie, życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku, Wspomnienia z podróży*).

Spośród kilku czasowników, które wymienia się w kontekście takiego przedsięwzięcia, jakim jest *podróż* (*udać się, wybrać się, wyjechać, wyruszyć*), w strukturze tytułu potwierdzony jest tylko w formie imiesłowu czasownik *odbyć* (*Podróże do Georgii w czasie mojej niewoli w Rosji odbyte w roku 1813, 1814 i 1815, Wyjątki z podróży po Galicji odbytej w 1831 roku, Z dziennika podróży do Grecji odbytej w r. 1852*), *odbywać* (*Podróże w krajach sławiańskich odbywane w latach 1802 i 1803*) oraz *odprawić* (*Opis podróży do Gdańska w roku 1803 odprawionej. W liście do przyjaciela*) i tylko w tekstach dziewiętnastowiecznych.

Kilkanaście publikacji ma w tytule *podróż* bez dodatkowych określników. Nieco częściej leksem ten występuje w powiązaniach parataktycznych z innymi rzeczownikami, por. *Podróże i odkrycia, Podróże i polityka, Podróże i powroty, Podróże i przygody, Zimy i podróże, Podróże, ludzie, spotkania, Podróże, przejazdki i przechadzki* itp. Dominują tytuły z określnikami hipotaktycznymi. Nie zaskakuje tu nasycenie nazwami własnymi, osobowymi i geograficznymi.

W stosunku do potwierdzonej w danych korpusowych lewostronnej łączliwości rzeczownika *podróż* z przymiotnikami w analizowanych tytułach lista akomodowanych przez ten rzeczownik określeń atrybutywnych jest skromniejsza, aczkolwiek wystąpiło tu ponad 60 różnych leksemów, np. przymiotniki: *daremna, duchowa, dyplomatyczna, liryczna, malownicza, mimowolna, muzyczna, poślubna, przedślubna, romantyczna, udziwniona, włoska, kulinarna, literacka, lokalne, międzygwiazdne, niekonwencjonalne, senne, służbowe, staroświeckie*. Kilka pojawiło się więcej niż jeden raz: *cudowna* (6 razy), *niezwykła* (6), *wielka* (6), *długa* (4), *kosmiczna* (2), *niedokończona* (2), *najdłuższa* (2). Określenia te układają się w pewne grupy semantyczne, najczęściej wskazujące na szczególne cechy podróży (*bajkowe, niezwykła, cudowna, fascynujące, magiczna, najpiękniejsza, szalona, dziwna, burzliwa, romantyczna, zwyczajna*), czas trwania (*długa, dłuższa, najdłuższa, krótka, najkrótsza, całoroczna*), porę (*poranna, nocna, wigilijna*), miejsce (w przestrzeni geograficznej: *europejska, północna*, i w środowisku: *podwodna*). Przeważają tytuły, w których użyto jednego określenia atrybutywnego. Wyjątkowo potwierdzone są frazy więcej niż jednoelementowe, typu: *ta najkrótsza, jeszcze jedna; Babci Brygidy cudowna podróż, Księdza Antoniego Stabika podróże i książki, Wspomnienia z podróży*.

Znacznie bardziej zróżnicowana jest prawostronna łączliwość tytułowego leksemu. Podobnie jak w wypadku lewostronnej walencji, mogą się tu pojawić przymiotniki, które częściej wskazują na typy podróży: *Podróże służbowe, krajowe, zagraniczne, literackie, artystyczne, przyrodnicze, kulinarne*. Mogą tu wystąpić ciągi określeń: *Podróże służbowe krajowe i zagraniczne*, w których kolejność elementów sygnalizuje ich hierarchię, pierwszy jest nadrzędny w stosunku do pozostałych (por. też tytuł: *Krajowe i zagraniczne podróże służbowe*). Określenia atrybutywne w tej pozycji mogą być wyrażone także rzeczownikami w formie dopełniacza: *Podróż przeznaczenia, Podróże marzeń, Podróże jedności i nadziei: Jan Paweł II w Polsce*.

W postpozycji występują też przydawki podmiotowe informujące o głównych uczestnikach podróży. W pozycji uczestnika podróży występują przede wszystkim nazwy własne osobowe – imiona, nazwiska, wyjątkowo nazwy narodowości, rzadko też rzeczowniki pospolite nazywające stopnie pokrewieństwa, także nazwy wykonawców czynności, w tym głównie tytuły zawodowe, naukowe, szlacheckie, arystokratyczne itp. Każda z tych nazw może wystąpić samodzielnie lub w rozbudowanych frazach, por. *Podróż Maciusia, P. Mikołaja, P. Czechowa, P. Zygmunta Vogla, P. Polaków, P. Artysty, Podróże romantyków, P. profesora Šanku, P. czterech mężów, P. naszych przodków, P. księcia Alexego Sałtykowa, P. królewicza polskiego, późniejszego króla Augusta III, P. bojarzyna Borysa Szeremietiewa, Podróże Sindbada Żeglarza, Podróże doktora Dolittle, Podróże Pana Kleksa, Podróże naszych pradziadów* (ale też *Jana Henryka Müntza podróże malownicze...*), a także *Podróż słoneczka* (w tym ostatnim przykładzie, pomijając inne uwarunkowania, użycie rzeczownika nieżywotnego możliwe wobec faktu, że postrzegamy ten obiekt jako ruchomy). Pojedynczymi tytułami potwierdzone jest wypełnienie tej pozycji rzeczownikiem żywotnym: *Podróże pingwinów, Podróże jeleniowatych* oraz nazwą środka lokomocji: *Podróże polskich statków*.

W tej pozycji mogą też wystąpić wyrażenia wskazujące na osoby (rzadko zwierzęta) towarzyszące w podróży: *Podróże z Kacprem, Podróże z moim ojcem, Podróże z moją ciotką, Podróże z moją kotką*.

Leksem *podróż* konotuje ponadto, co oczywiste, pewne elementy przestrzeni. Są to przede wszystkim: punkt początkowy, punkt końcowy podróży i jej trasa. Sam punkt początkowy *podróży* wymieniany jest rzadko: *Podróż z Warszawy*. Raczej wymieniony jest punkt docelowy podróży, określony w sposób ogólny: *do miasteczka* lub nazwany konkretnymi, realnymi nazwami kontynentów, państw, miast: *do Australii, do Europy, do Burmy, do Chin, do Egiptu, Grecji, Hiszpanii, Polski, Prus, do Jarosławia, do Mekki, do Nowego Orleanu, do Rzymu i Paryża, na Węgry, na Łużyce, na Kiribati, na górę Athos, na wschód, na księżyc, w Karkonosze, w kosmos, za ocean*, w tekstach fikcyjnych i podręcznikach zaś – różnego typu nazwami metaforycznymi: *do krainy bajek, do krainy szczęśliwości, do krajów podziemnych*. Warto tu zwrócić uwagę na różnicowanie przyimków. Najczęściej pojawia się *do*; *na* występuje w powiązaniu z nazwami kierunków świata, wysp i krain, szczytów, też *na księżyc*, *w* natomiast w powiązaniu z nazwami pasm górskich oraz ze słowem *kosmos*.

Wskazany bywa więcej niż jeden punkt docelowy: *do Egiptu i Izraela, do Egiptu i Syrii, Do Włoch, Sycylii i Malty*. Punktem końcowym (rzadko w analizowanych tytułach) może być człowiek: *do przyjaciela, do Chopina, do wielu odległych narodów świata*, lub przedmiot: *Podróże do dzieł sztuki*.

Wymieniana także bywa trasa: *przez kontynenty, przez Lotaryngię* bądź kolejne jej etapy: *Niemcy–Francja–Włochy; Niemcy–Austria–Szwajcaria* oraz przestrzeń, po której podróż się odbywa: *po Warszawie, po Tokio, Po Saskim Ogrodzie, po Skandynawii, po Włoszech, po Europie, po Syberii, Podróż malownicza po najcie-*

kawczych okolicach ziemi naszej, po krajach Unii Europejskiej, Po Polsce i Europie, po morzach i rzekach świata, nad Renem, w Szwajcarii, naokoło świata.

Środki transportu bywają przywoływane tylko wtedy, gdy są w jakiś sposób szczególne. W wydawnictwach poprawnościowych zaleca się tu użycie form narzędnika *Podróż balonem, barką, metrem, motocyklem, samolotami, żaglowcem*. Jednakże gdy podróż odbywa się na grzbiecie, mogą wystąpić formy typu *na psach i jeleniach*, ale i *na okręcie*. Jednym przykładem potwierdzone jest określenie z przymikiem w: *w czółnie*, choć spoza tytułów częste są użycia: *podróżować w zatłoczonym autobusie, pociągu, wagonie*. Wyjątkowo pojawia się w tej pozycji forma przysłówka – tylko wtedy, gdy środek transportu nie jest zewnętrzny, tzn. gdy podróż odbywana jest *pieszo*.

Tytuły potwierdzają lokalizację podróży w czasie przez podanie miesiąca, roku, lat, wieku, kiedy podróż miała miejsce: *Podróże po Europie w XVII i XVIII wieku; Podróże Kolumba: 1492–1504, Podróże królewicza polskiego [...] 1711–1717; odbyta w roku 1855; w latach 1802–gim i 1803–cim; r. 1997 i 1898, w noc wigilijną*. Niejednokrotnie wyrażenia te zawierają implicytnie informację o czasie trwania podróży, por. jednak: *Czteromiesięczna podróż z Paryża do Chili w roku 1838, Dziesięcioletnia podróż po Wschodzie. Z pośmiertnych rękopismów*.

Podróż może się odbywać w jakichś okolicznościach: *Podróż bez biletu, Podróż bez pieniędzy, Podróż w żałobie, Podróż z małym bagażem, Podróż z teczką*.

Przytoczone powyżej obserwacje nie są niczym szczególnym, ponieważ w opracowaniach leksykograficznych dominuje taki właśnie uproszczony sposób dokumentacji użyć wyrazu hasłowego. Jedynie go wzbogacają, a przede wszystkim porządkują typy określeń.

Materiał jednak pokazuje, że w tytułach mamy do czynienia z sytuacją łączenia określeń. Nawet częstsze są tytuły zawierające prócz słowa *podróż* dwa–trzy–cztery określniki równocześnie, o czym słowniki raczej nie wspominają. Przy dwóch może wystąpić np. nazwa podróżującego i punkt docelowy: *Podróż Juliusza Słowackiego na Wschód, Podróż Tomka na dwie planety, Podróż do Persji księcia Alexego Sałtykowa*; nazwa podróżującego i miejsce: *Podróże papieża poza Włochami*; podróżującego i atrybutu podróży: *Późne podróże Casanovy*; atrybutu podróży i trasy czy osoby towarzyszącej: *Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy, Podróż sentymentalna z Teodorem Herzlem*; środka transportu i punktu docelowego: *Podróż samolotami do stolic i miast w Europie*, obu istotnych dla podróży punktów: *z Berlina do Lipska, z Nysy do Barda Śląskiego, z Paryża do Jerozolimy, Podróż z Petersburga do Moskwy, z domu do domu; do Ziemi Świętej z Neapolu* (w ostatnim przykładzie wymieniony na drugim miejscu początkowy punkt podróży może sugerować brak zgodności miejsca początkowego podróży z miejscem narracji). Przy większej liczbie argumentów powstają skomplikowane układy, por. *Podróż królewicza Władysława Wazy do krajów Europy Zachodniej w latach 1624–1625, Podróż do Chin przez Mongolię w latach 1820 i 1821; Podróże Polaków na Łużyce w XIX wieku*.

Skomplikowanie tytułów wynika także z tego, że w danych pozycjach występują bardzo rozbudowane wyrażenia: *Podróż historyczna po Abisynii, Adel Szoa, Nubii, u źródeł Nilu, z opisaniem jego wodospadów, oraz po krajach podrównikowych, do Mekki i Medyny, Syrii i Palestyny, Konstantynopola i po Archipelagu; Podróże królewicza polskiego, późniejszego króla Augusta III; Podróż do Rzymu i Paryża, odbyta w roku 1861 przez Feliksa Borunia, włościanina wsi Kaszowa pod Krakowem, spisana za opowiadaniem pielgrzyma przez Walerego Wielogłowskiego.*

Niewątpliwie wzbogacają tytuł, otwierając nowe miejsca dla określeń atrybutywnych, wyrazy informujące, że mamy do czynienia z utrwalonym na piśmie przekazem podróży. Sygnalizują ten fakt stosunkowo liczne wyrazy, takie jak: *opis, dziennik, relacje, notatki, wspomnienie podróży, wspomnienia z podróży, przypomnienia, listy, historia (Opis podróży do Australii i pobytu tamże od 1852 do 1856, Dziennik podróży po Litwie i Żmudzi odbytej w 1856 roku, Notatki z równoczesnych podróży po kraju (Żmudź, Litwa, Podbereże), Wspomnienia z podróży do Syberii i pobytu w Berezowie, Listy z podróży odbytej do stepów Kirgiz-Kajsackich, Historia podróży i osobliwszych zdarzeń sławnego Maurycego Augusta Beniowskiego, Wyjątki z podróży mojej wakacyjnej w styczniu i lutym do Santiago w r. 1841).*

Z nieco inną sytuacją mamy do czynienia w wypadku przytoczeń, tzn. wtedy, gdy występuje tytuł w tytule¹⁶: *Podróż bojarzyna Borysa Szeremietiewa przez Polskę i Austrię do Rzymu oraz na Maltę 1697–1698: z dziejów kontaktów kulturalnych Rusi Moskiewskiej z Polską i Zachodem; „Podróż do Kalopei” Wojciecha Gutowskiego: studium z dziejów myśli polskiego Oświecenia.*

Dalsze możliwości rozbudowy tytułów stwarza użycie metaforyczne leksemu, które w istotny sposób modyfikuje jego właściwości walencyjne, choć przeważnie przy zachowaniu podstawowych schematów składniowych. Do takich przede wszystkim należy interioryzacja przestrzeni geograficznej oraz jej rozszerzenie na czasoprzestrzeń: *Podróże do wnętrza, Podróż do środka pamięci, Podróże do piekieł; Podróże w czasie, Podróże w czasie i przestrzeni, Podróż w dalekie lata, Podróż na krańce życia, Podróż przez życie, Podróż przez wieki.* Jako przestrzeń pojmowane są sfery ludzkiego działania, pola badawcze, domeny naukowe. Pojawia się więc sposobność do takich użyc: *Podróż w przestrzeń poezji, Podróże po historii, Podróże po historii filozofii.* Metafory pozwalają na użycie innych rzeczowników jako nazw środków transportu: *Podróże na bocianie, na smoku, na trąbie, na poduszce, na liściu i chmurze, na dźwiękach szamańskiego bębna.* Ponadto możemy tu mieć do czynienia ze wzbogacaniem kierunków ruchu. Poza ruchem „do przodu”, dookólnym (*Podróż dookoła świata // Podróż dookoła siebie*) i powrotnym, jest potwierdzenie użycia rzeczownika podróz w kontekstach wskazujących na ruch do wewnątrz (*Podróż do wnętrza Ziemi, Podróż w głąb czasu, Podróż w zaświaty*) i ruch wsteczny (*Podróż do źródeł czasu, Podróż do źródeł pamięci*).

Przedstawione tu obserwacje nie wyczerpują wszystkich możliwości wykorzystania leksemu *podróż* w tekście (por. tytuły o konstrukcji: *Podróż jako mo-*

¹⁶ Por. J. Miodek, *Tytuł w tytule jako środek stylistyczny*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN” XII, 1981, s. 121–129.

tyw; *Podróże jako projekt edukacyjny*). Zgromadzony materiał jest jednak na tyle bogaty i różnorodny, że pozwala na prześledzenie kombinatoryki typów określeń i ich realizacji. Typologię opartą na danych tekstowych można wesprzeć kryteriami gramatycznymi. Mianowicie *podróż* należy do gniazda słowotwórczego rzeczownika DROGA w jego czwartym znaczeniu i jest interpretowana jako derywat odczasownikowy¹⁷. Ten typ odczasownikowych nazw czynności określane jest terminem *substantiva deverbalia*. Zdaniem J. Puzyniny rzeczowniki te „są formalnie i znaczeniowo niekategorialne oraz znaczeniowo nieregularne. Powstają one sporadycznie od niektórych czasowników i żeby się nimi posługiwać formułując zdania, trzeba wiedzieć o ich istnieniu na podstawie słownika”¹⁸.

Motywujący *podróż* czasownik ruchu¹⁹ *podróżować* implikuje przede wszystkim osobę, tj. wykonawcę czynności, punkt, z którego ruch się zaczyna, punkt docelowy, trasę, środek lokomocji, czas konieczny do jej pokonania, cel oraz okoliczności, w jakich podróż zachodzi. *Podróż* jako transpozycyjny rzeczownik odsłowny „dziedziczy” konotacyjne cechy podstawy słowotwórczej i dodatkowo akomoduje określenia atrybutywne bądź charakteryzujące, bądź gatunkujące. Jego poliwalencyjność można zaobserwować także w obrębie jednego tytułu. Faktem jednak jest, że trudno o przykłady realizujące pełny schemat składniowy. Występują tu wielorakie schematy zredukowane o niezwykle zróżnicowanej frekwencji. Zaskakujące jednak jest to, że tytuły jednowyrazowe potwierdzone są zaledwie kilkunastoma przykładami. Częstsze są tytuły zawierające prócz słowa *podróż* dwa–trzy określniki równocześnie, czego słowniki raczej nie dokumentują, por. *Podróż Juliusza Słowackiego na Wschód*, *Podróż z Petersburga do Moskwy*, *Podróż samolotami do stolic i miast w Europie*, *Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy*, *Podróż sentymentalna z Teodorem Herzlem*, *Podróż królewicza Władysława Wazy do krajów Europy Zachodniej w latach 1624–1625*.

¹⁷ H. Jadacka i in., *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 2: *Gniazda odrzeczownikowe*, Kraków 2001. Warto podkreślić, że brak tu zgody co do semantyczno-strukturalnej interpretacji tego rzeczownika. Dowodzi tego opis znaczenia czasownika *podróżować* w niektórych słownikach języka polskiego jako ‘odbywać podróż’, por. *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, *Słownik współczesnego języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza.

¹⁸ J. Puzynina, *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim (słowotwórstwo, semantyka, składnia)*, Warszawa 1969, s. 32.

¹⁹ Szerzej na temat właściwości tej klasy leksemów zob. B. Bojar, *Polskie czasowniki ruchu*, „Polonica” III, 1977, s. 97–139; eadem, *Opis semantyczny czasowników ruchu oraz pojęć związanych z ruchem*, Warszawa 1979. Nb. czasownik *podróżować* nie był tu przedmiotem analizy. Zob. też R. Laskowski, *Aspekt czasowników przemieszczania (ukierunkowanego ruchu liniowego)*, „Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Prace na XII Międzynarodowy Kongres Slawistów”, red. J. Siatkowski, H. Dalewska-Greń, J. Rusek, Warszawa 1998, s. 175–181; idem, *Czasowniki ruchu liniowego (czasowniki przemieszczania) w perspektywie kontrastywnej*, [w:] *Semantyka a konfrontacja językowa*, pod red. Z. Grenia i V. Koseskiej-Toszewej, Warszawa 1999, s. 49–58.

W konkluzji można więc zaproponować następujący schemat walencyjny:

(jakaś) PODRÓŻ (jakaś) kogoś z kimś skądś dokądś przez coś czymś | na czymś | w czymś | po coś | kiedyś w jakichś okolicznościach || gdzieś czymś | na czymś | w czymś | po coś | kiedyś w jakichś okolicznościach²⁰.

Schemat ten pokazuje, że rzeczownik *podróż* powiela właściwości syntaktyczne motywującego go czasownika *podróżować*, tym samym należy do tej grupy deverbatiwów, które „zachowują wszystkie rodzaje połączeń werbalnych z wyjątkiem jedynie tych, które są sprzeczne z typem łączliwości syntaktycznej reprezentowanych przez nie części mowy”²¹. Uogólnienie to odnosi się do łączliwości kategoryjalnej. Dokładniejszej weryfikacji w tekstach wymaga jeszcze łączliwość leksykalna, czyli wypełnienie wzorca syntaktycznego konkretnym materiałem językowym.

Proponowany schemat równocześnie uzmysławia pewne różnice w stosunku do ustalonej przez R. Laskowskiego²² formuły semantycznej odpowiadającej czasownikom ukierunkowanego ruchu liniowego, w której te predykaty zostały uznane za czteroargumentowe: „X porusza się z punktu W do punktu D po drodze T” (gdzie X – Subiekt ruchu, W – Punkt wyjścia, D – Punkt dościa, C – Trajektoria ruchu)²³. Wobec tego powstaje pytanie, które z pozycji syntaktycznych otwieranych przez rzeczownik *podróż* należy uznać za nieobligatoryjne semantycznie, które zaś są pochodną faktu, że mamy tu do czynienia z nominalizacją²⁴. Transformacja ta z jednej strony „W planie syntaktycznym [...] zmienia status całej wypowiedzi i funkcję składniową argumentów”²⁵, z drugiej — otwiera nowe możliwości walencyjne.

Za tymi z pozoru oczywistymi cechami składniowymi rzeczownika *podróż* kryją się skomplikowane językowe mechanizmy procesów nominalizacyjnych i znaczne zróżnicowanie tak właściwości walencyjnych poszczególnych derywatów, jak i semantyki konstrukcji, w których występują (por. *przelewać za pośrednictwem ban-*

²⁰ Pomija się tu problem szczegółowego rozmieszczenia podrzędników względem nadrzędnego rzeczownika dewerbalnego, jak i podrzędników względem siebie. Szerzej na ten temat zob. m.in. M. Gębka-Wolak, *Gramatyczne uwarunkowania szyku w konstrukcjach konstytuowanych przez rzeczowniki odczasownikowe*, „Studia Linguistica Polono-Meridianslavica”, t. 9, 1998, s. 143–156.

²¹ D. Buttlerowa, *Związki syntaktyczne rzeczowników dewerbalnych o znaczeniach przedmiotowych*, „Poradnik Językowy” 1967, z. 5, s. 219.

²² R. Laskowski, *Czasowniki ruchu liniowego...*, op. cit., s. 49.

²³ Por. eksplikację semantyczno-syntaktyczną czasownika *podróżować* w *Słowniku syntaktyczno-generatywnym czasowników polskich*, pod red. K. Polańskiego, t. III, Wrocław 1988, s. 85–86, gdzie poza argumentami obecnymi w formule R. Laskowskiego uwzględniona jest ponadto fraza NP_{mod} (= fraza nominalna sposobowa).

²⁴ Zob. *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1991; *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1993 oraz opracowania tego zagadnienia, takie jak np.: J. Puzynina, *Nazwy czynności...*, op. cit. (nb. w monografii J. Puzyniny rzeczownik *podróż* nie był analizowany); Z. Topolińska, *Mechanizmy nominalizacji we współczesnej polszczyźnie*, „Studia Gramatyczne”, t. 1, s. 1977, s. 175–220; eadem, *Składnia grupy imiennej*, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984, s. 301–384; E. Jędrzejko, *Nominalizacje w systemie i tekstach współczesnej polszczyzny*, Katowice 1993.

²⁵ E. Jędrzejko, op. cit., s. 61.

ku – przelew bankowy / * przelewanie bankowe; *powracać konno* – powrót konno / konny powrót; *powracać pieszo* – powrót pieszo / pieszy powrót, ale *biegać boso* – bieg boso / *bosi bieg; *pójść prosto* – pójście prosto / *proste pójście; *wybór dyrektora* – dyrektor wybrał / wybrano dyrektora; *krytyka Janka* – Janek krytykował / Janka krytykowano; *pochwała szefa* / *pochwała życia wiejskiego* – szef pochwalił życie wiejskie itp.²⁶).

Jak konstatuje E. Jędrzejko:

Konstrukcje generowane w ten sposób zasadniczo mogą kopiować układ struktury bazowej PROP, realizując wszystkie składniki argumentowe. Żaden z nich przy tym nie jest konieczny, choć każdy jest możliwy. Jednak realizacja wszystkich składników bazy semantycznej bywa niezwykle rzadka. [...] nominalizacja najczęściej blokuje wystąpienie niektórych aktantów, możliwych w wariancie zdaniowym. Zwykle realizują się składniki ważne komunikacyjnie, trudno odtwarzalne lub silnie rządzone²⁷.

Na zakończenie warto jeszcze zauważyć, że nazwa własna, jaką jest tytuł, o którego kształcie decyduje autor, na którym swoiste piętno odciska czas, odmiana języka, w jakiej się realizuje, oraz funkcja, którą ma do spełnienia, może podlegać modyfikacjom, ale w ramach określonego gramatycznie modelu składniowego.

Aneks

(Przykładowe typy struktur składniowych realizowanych w tytułach tekstów XIX i XX wieku)

I.

Jakaś podróż: Bajkowa podróż; Słynne podróże

Podróż jakaś: Podróż poślubna; Podróże literackie

Podróż kogoś: Podróż Czechowa; Podróże Mikołaja; Podróże małego Sindbada

Podróż z kimś: Podróż z moim ojcem; Podróże z Kacprem

Podróż skądś: Podróż z Warszawy;

Podróż dokądś: Podróż do Australii; Podróż na Kresy; Podróż w Kosmos

Podróż przez coś: Podróż przez kontynenty; Podróże po historii

Podróż gdzieś: Podróż po Syberii; Podróże nad Renem i w Szwajcarii

Podróż czymś: Podróż samolotem

Podróż w jakichś okolicznościach: Podróż bez biletu; Podróż za euro

²⁶ Przykłady za: J. Puzynina, *Nazwy czynności...*, s. 146, 148, 154–155.

²⁷ E. Jędrzejko, op. cit., s. 61. PROP, zgodnie z wyjaśnieniem autorki, jest to „niezaktualizowana struktura propozycjonalna (P–A), stanowiąca semantyczne jądro wypowiedzi (*dictum*); jest reprezentowana przez predykat wraz z implikowanymi argumentami (Px ... v)” (s. 58).

II.

Jakaś podróż jakaś: Krajowe i zagraniczne podróże służbowe

Jakaś podróż kogoś: Poetyckie podróże Stanisława Balińskiego

Podróż jakaś kogoś: Podróże apostolskie Jana Pawła II

Podróż jakaś z kimś: Podróż sentymentalna z Teodorem Herzlem

Jakaś podróż gdzieś: Wielkie podróże po morzach i rzekach świata

Podróż jakaś gdzieś: Podróże służbowe w kraju i poza jej granicami

Podróż jakaś przez coś: Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy

Podróż kogoś dokądś (do kogoś): Podróże Jana Pawła II do Polski; Podróż Juliusza Słowackiego na Wschód; Podróże Gullivera do wielu odległych narodów świata

Podróż kogoś gdzieś: Podróże papieża poza Włochami

Podróż skądś dokądś: Podróż z Paryża do Jerozolimy; Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu

Podróż dokądś czymś: Podróż samolotem do stolic i miast Europy

Podróż dokądś kiedyś: Podróż do Prus 1844

Podróż gdzieś w jakichś okolicznościach: Podróż po Polsce ze szkicownikiem Kajetana Wincentego Kielisińskiego

Podróż gdzieś kiedyś: Podróże po Europie w XVII i XVIII wieku

III.

Jakieś podróże jakieś kogoś: Krajowe i zagraniczne podróże służbowe pracowników, zleceńbiorców i radnych

Podróż kogoś skądś dokądś: Podróż czterech mężczyzn z Nysy do Barda Śląskiego

Podróż kogoś dokądś kiedyś: Podróże Polaków na Łużyce w XIX wieku

Podróż kogoś gdzieś kiedyś: Podróż Kontryma urzędnika banku polskiego odbyta w roku 1829 po Polesiu

Podróż dokądś przez coś kiedyś: Podróż do Chin przez Mongolię w latach 1820 i 1821

Journey in the Title Structure

Abstract

The article is devoted to the analysis of the structure of the titles of nineteenth and twentieth century texts, containing the word *journey*, representing different varieties and functional styles of the Polish language. The goal is to set a composition formula with this word. Its textual applications supported by the syntactic properties of the word *to journey* allow to formulate the following valence scheme: (some) **JOURNEY** of somebody with somebody somewhere through something by something | on something | in something | for something | || somewhere by something | on something | in something | for something | in some circumstances sometime, in which, apart from attributive denotations, there appear such semantic elements as a person set on a journey, a journey companion, journey beginning, destination, route / location, means of travelling, time and circumstances.

In practice, it is possible to have different reduced variants of the presented scheme which are modified by the author and which time, language variety and title functions have their impact on. The title can be modified but only within a grammatically specified syntax model.